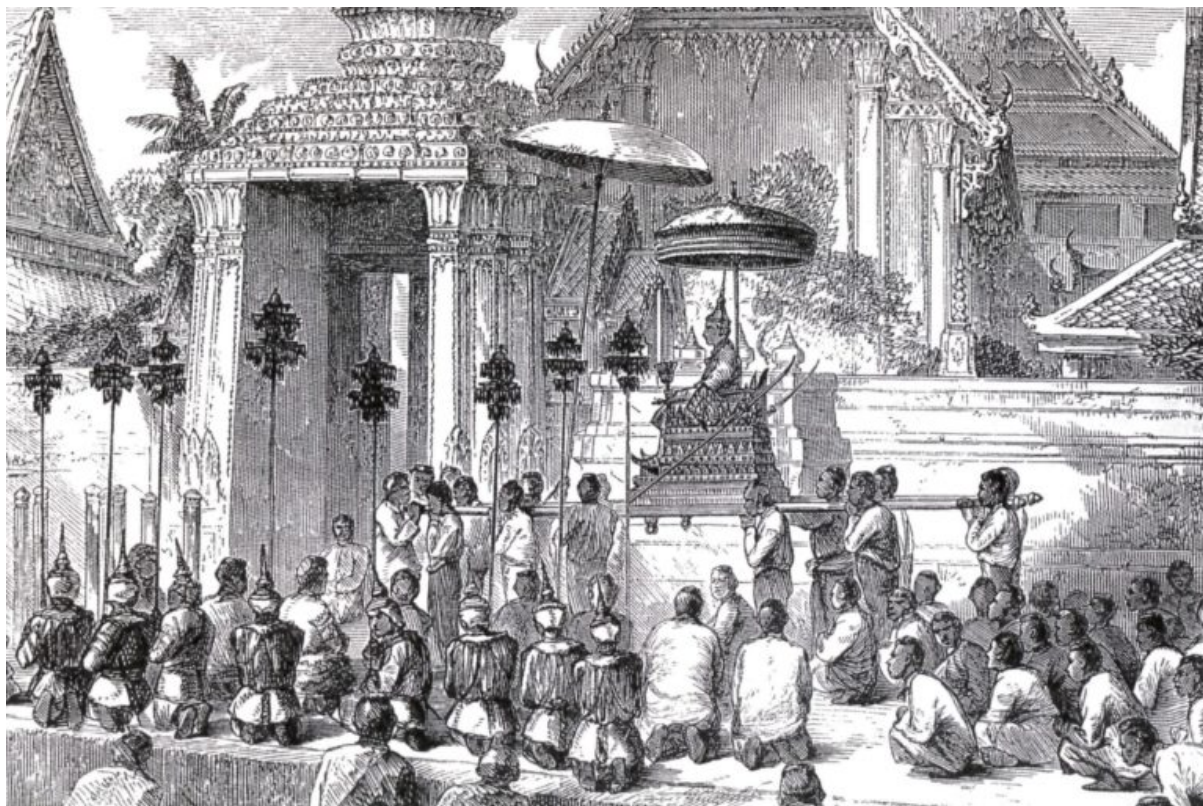

บันทึกฝรั่งชี้สภาพบางกอกรวานิยาย แต่heimเกริมบรรยายบุคคลกร.4-นินทาวงในแบบเจ็บแสบ

Allan D. Brown บันทึก, ธโนทัย ศุขทิศ แปล

กระบวนเสด็จรัชกาลที่ 4 ไปยังวัดพระเชตุพลวิมลมังคลาราม

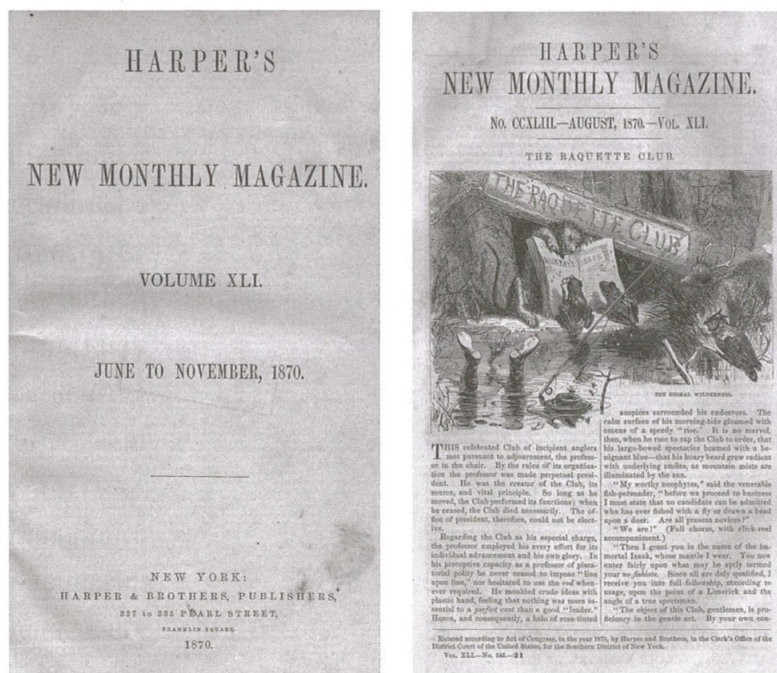
ผมเพิ่งได้เป็นเจ้าของหนังสือเก่าเล่มนี้เมื่อไม่นานมานี้ ที่สนใจตอนที่จะได้มาก็เพราะเห็นว่ามีอายุกว่าศตวรรษแล้วและเป็นภาษาอังกฤษที่พอจะอ่านได้ กระนั้นก็ยังสงสัยอยู่ในใจว่าเหตุใดหนังสือเล่มนี้จึงมาอยู่ในเมืองไทย พอมีเวลาว่างหยิบมาอ่านจึงถึงบางอ้อว่ามีบทความหนึ่งเกี่ยวข้องกับบ้านเราและมีภาพหลายเส้นประกอบหลายภาพ

บทความบันทึกโดย อัลแลน ดี. บราวน์ (Allan D. Brown) นายทหารเรืออเมริกันที่เดินทางมากับเรือรบเพื่อนำของขวัญมามอบให้ “นายกรัฐมนตรีสยาม” พร้อมกับหนังสือราชการอื่น ๆ เมื่อ พ.ศ. 2411 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของการครองราชย์ของรัชกาลที่ 4 โดยมาถึงก่อนที่จะเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรสุริยุปราคาเล็กน้อย แต่บทความได้รับการตีพิมพ์เมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1870 (พ.ศ. 2413) โดยใช้ชื่อบทความว่า **A Visit to Bangkok** ที่ผมแปลว่า “เยือนบางกอก 2411” โดยเติมปีที่ผู้บันทึกมาเยือนเข้าไป

ภาพหลายเส้นประกอบเรื่องอาจมาจากภาพถ่ายของ ฟรานซิส จิต หรือขุนสุนทรสาทิสลักษณ์ ช่างภาพรุ่นแรกของไทย เพราะผู้บันทึกเล่าว่าได้ไปเยือนเรือนแพของช่างถ่ายรูปชาวพื้นเมือง

กองเรือภาคพื้นเอเชียของราชนาวีเรามิชอบเขตไปถึงที่น่านใจหลายแห่งในโลก เริ่มจากสิงคโปร์ในตอนใต้ไปจรดไซบีเรียในตอนเหนือ ซึ่งมีภูมิอากาศและผู้คนต่างกันอย่างมาก โดยสิงคโปร์นั้นเป็นแบบอังกฤษ ในขณะที่ไซบีเรียยังเป็นเมืองป่าเถื่อน

รัฐบาลของเราได้ส่งเรือปืน 3 ลำมาช่วยเหลือในการปราบปรามโจรสลัดในเขตทะเลจีนและหนึ่งในนี้เป็น เรือที่ข้าพเจ้าโชคได้ประจำอยู่ เขตปฏิบัติการของเราอยู่ในทะเลตอนใต้ของจีน หลังจาก 10 เดือนในฮ่องกงและพื้นน้ำโดยรอบทำให้เราพร้อมที่จะเปลี่ยนบรรยากาศ เราอยากที่จะไปญี่ปุ่นเพื่อใช้เวลาช่วงฤดูร้อนที่นั่น แต่ความปรารถนาไม่เป็นผล เราถูกส่งไปสยามเพื่อนำอาวุธและเครื่องกระสุนไปมอบให้นายกรัฐมนตรี เป็นของขวัญจากกองทัพเรือพร้อมทั้งหนังสือจากรัฐมนตรีต่างประเทศ และเอกสารประกอบอื่น ๆ ที่จำเป็น

(ซ้าย) ปกในของหนังสือที่ตีพิมพ์บทความ, (ขวา) หน้าแรกของฉบับเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1870

การเดินทาง 10 วัน ไม่มีอะไรที่น่าสนใจ เรือเดินเครื่องจักรไอน้ำ (เราทำไม่ได้มากกว่านั้น) ฝ่ามารสุมตะวันตกเฉียงใต้ท่ามกลางท้องฟ้าที่ปราศจากเมฆและแสงอาทิตย์ที่แผดกล้า ชายฝั่งของสยามเป็นบริเวณปากแม่น้ำซึ่งเมืองบางกอกตั้งอยู่ห่างจากทะเล 40 ไมล์ เป็นพื้นที่ต่ำ ที่จริงแล้วต่ำมาก ๆ กระทั่งต้นไม้และพุ่มไม้เติบโตอยู่ในน้ำจะเห็นพื้นดินเฉพาะเวลาน้ำลง

เมื่อเราข้ามสันดอนเข้าสู่แม่น้ำก่อนพระอาทิตย์ตก สายตาเราก็ได้พบกับทัศนียภาพอันงดงาม เป็นเกาะที่ ปกคลุมด้วยวัดซึ่งมีสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ส่วนประกอบตั้งหินอ่อนและมอดูเหมือนสิ่ง

สร้างขึ้นในเทพนิยายมากกว่าสิ่งก่อสร้างที่จะพบเห็นได้ เราผ่าน 3 ด้านของสิ่งงดงามนี้ไปตามร่องน้ำอย่างลำบาก ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะบรรยายแต่ภาพลายเส้นคงจะแสดงได้ ไม่น่าเชื่อว่าชาวตะวันตกในปัจจุบันจะสามารถสร้างสิ่งเหล่านี้ แต่เราได้ทราบในเวลาต่อมาว่ามันเป็นอิฐที่ถูกขัดขาว ซึ่งแม้จะทำให้ความคิดที่ว่าก่อสร้างได้ลำบากจะลดไป แต่ก็มิได้ทำให้ความงามลดลง

สภาพทิวทัศน์บางกอกสมัยรัชกาลที่ 4

สองฝั่งแม่น้ำต่ำมาก กะลาสีบางคนไปที่เสากะระโดงแล้วรายงานว่าไม่สามารถมองเห็นอะไรจนสุดสายตานอกจากพื้นที่กว้างใหญ่อันเขียวขจี ขณะที่ล่องเรือผ่านขึ้นไปตามลำน้ำเราเห็นต้นส้มและกล้วยมากมาย โดยมีวัดอยู่ที่นี่และที่นั่น โดยมีอาคารของผู้ดูแลสร้างบนเสาสูงเพื่อให้พ้นน้ำเวลาน้ำในแม่น้ำสูงขึ้นผิดปกติ เราได้ยินฝูงลิงส่งเสียงจ้อกแจ้กแต่มองไม่เห็นแม้ผู้นำร่องจะชี้ให้ดู เราผ่านเรือเล็กและใหญ่จำนวนมาก บ้านสองสามหลังและคลองซอยหลายแห่ง ซึ่งนำไปสู่สถานที่ต่าง ๆ ที่อยู่โดยรอบ เป็นเส้นทางคมนาคมทางเดียวที่มีอยู่

เรามาถึงที่ทอดสมอหลังจากมืดแล้วชั่วโมงหนึ่ง มันไม่ถ่วงน้ำหนักที่จะเดินทางสวนกระแสลำน้ำท่ามกลางเรือตกปลาและเรือแพมากมาย แต่ผู้นำร่องรู้จักเส้นทางดี และไม่ลืมที่จะให้เรือมิสซิสซิปปีเปิดหัวเวลาที่จะเข้าค้ำน้ำ เราเดินทางถึงเมืองโดยปลอดภัยและทอดสมอได้ทันเวลาที่จะหลีกเลี่ยงการที่เรือจะโคลงไปกระทบกับเรือสินค้าจีนขนาดใหญ่ เช้าวันรุ่งขึ้นเรือลำนั้นเคลื่อนย้ายห่างไป เห็นได้ชัดว่าไม่ชอบที่มีเราอยู่ใกล้

สิ่งแรกที่เราทำคือการแจ้งให้กงสุลทราบการมาถึง และขอให้ท่านติดต่อกับนายกรัฐมนตรียิ่งเพื่อแจ้งถึงวัตถุประสงค์ของการเดินทางมา ระหว่างที่รอการปรากฏตัวของกงสุล มีผู้สื่อสารจากนายกรัฐมนตรียิ่งซึ่งเป็นหลานของท่านปรากฏตัวขึ้น ที่เราเห็นเป็นชายหนุ่มที่เฉลียวฉลาด เขาแต่งกายโดยเรียบร้อย สวมกางเกงขาวามีเสื้อคลุมและผ้าคาดเอว แต่ไม่ได้สวมทั้งหมวกและรองเท้า เขาตัดผมสั้นแบบสยาม เว้นไว้แต่เฉพาะส่วนบนดูไม่ต่าง

ไปจากแปรงขัดรองเท้ายาวจากส่วนหน้าไปถึงกระหม่อม เขาสอบถามถึงเหตุผลในการเดินทางมาของเรา และได้รับคำตอบว่ากงสุลจะเป็นผู้ติดต่ออย่างเป็นทางการกับนายกรัฐมนตรี หรือ “กลาโหม” อย่างที่ท่านถูกเรียกในสยาม

ภาพมุมกว้างของบางกอกสมัยรัชกาลที่ 4 (สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2545)

เมื่อได้ทราบเขาไม่ได้แสดงความปรารถนาที่จะดำเนินการเกินไปกว่า “ขั้นตอนยุ่งยาก [red tape]” นี้ และกล่าวว่าเขาถูกส่งมาเพียงเพื่อต้อนรับเราสู่เมืองหลวง เมืองงสุลเรา (ผู้สอนศาสนาคนหนึ่ง) ขึ้นเรือมาก็รีบส่งหนังสือขออนุญาตเข้าพบโดยเร็วที่สุดที่จะเป็นไปได้ บ่ายวันนั้นก็ได้รับคำตอบมาว่าเวลานัดคือสิบนาฬิกาของวันรุ่งขึ้นสำหรับการรับของขวัญ

ระหว่างวันเรามีโอกาสที่จะดูรอบ ๆ เราพบว่าที่ทอดสมอยุ่ที่นั่นท่าวังของพระเจ้าแผ่นดิน 2 ไมล์ และประมาณครึ่งไมล์ถัดลงมาจากที่อยู่ของชาวต่างประเทศ ตัวเมืองทอดยาวไปแคบ ๆ บนฝั่งแม่น้ำ ข้าพเจ้าคิดว่าราว 10 ไมล์ และดูเหมือนว่าประชากรไม่หนาแน่นอย่างที่ควรเป็น แม่น้ำเปรียบเสมือนทางหลวง บนผิวน้ำคลาคล่ำไปด้วยเรือตั้งแต่เข้าถึงกลางคืน จะเห็นพาหนะทางน้ำนานาชนิดจากเรือแคนูเล็ก ๆ พายคนเดียวถึงเรือหลวงที่มีฝีพาย 50 และ 100 คน จากเรือใบของชาวบ้านจนถึงเรือที่มีอุปกรณ์พร้อมของชาวต่างชาติหรือเรือจักรไอน้ำที่พ้นควันโขมง มีคลองล้อมรอบเมืองและคลองอีกจำนวนมากตัดขวาง ทำให้การเข้าถึงที่ต่าง ๆ โดยทางน้ำเป็นไปได้โดยง่าย มีม้าไม่มากซึ่งอยู่ในพื้นที่ของพระเจ้าแผ่นดินและขุนนาง มีโรงแรมสองสามแห่ง มีถนนแห่งหนึ่งยาวประมาณ 1 ไมล์ ซึ่งพระเจ้าอยู่หัวทรงสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ของชาวต่างชาติ มีถนนไม่กี่สายซึ่งล้นแค้นมาก แต่มีวัดและวังหลายแห่งที่มีพื้นที่กว้างขวาง สามารถไปถึงได้ทางน้ำ

มีชาวยุโรปประมาณ 200 คนในเมือง ส่วนใหญ่เป็นผู้สอนศาสนาและพ่อค้าพร้อมด้วยครอบครัว หัวหน้า ตำรวจ เจ้าท่า คนนำร่อง กัปตันเรือหลายลำ และทหารเรือหลายคนเป็นชาวต่างชาติ ส่วนใหญ่เป็นชาวอังกฤษและอเมริกัน มีชาวฝรั่งเศสผู้หนึ่งเป็นผู้นำกองทัพบก มีชาวจีนจำนวนมากส่วนใหญ่มาจากเมืองซัวเถา เป็นพวกที่ขยันที่สุดในที่นี้ สามารถพบพวกเขาทำการค้าต่าง ๆ และภาษีที่เรียกจากพวกนี้ เป็นรายได้ที่เป็นส่วนที่ไม่น้อยของพระคลังหลวง จำนวนประชากรมีการประมาณต่าง ๆ

กันตั้งแต่ 50,000 ถึงครึ่งล้านคน จากข้อมูลที่ได้จากผู้สอนศาสนาและชาวพื้นเมืองอื่น ๆ ข้าพเจ้าสรุปว่าคงมีจำนวนอยู่ในราว 1 ใน 4 ของล้านคน หรือประมาณ 1 ใน 25 ของประชากรของทั้งอาณาจักร

เรือที่ใช้โดยชาวยุโรปให้ความสะดวกมากกว่าที่ข้าพเจ้าเคยพบเห็นในที่อื่น ๆ มันยาวประมาณ 20 ฟุต มีประทุนอยู่ตรงกลางรองรับคนได้ครึ่งโหลอย่างสบาย ชาย 2 คนยืนที่หัวเรือและอีก 2 คนที่ท้ายเรือจ้วงพายลงในน้ำ คนที่อยู่ท้ายคัดหางเสือเรือโดยใช้เท้า ความเร็วที่ทำได้ด้วยวิธีต้นแบบในการพายลักษณะนี้เร็วกว่าแบบปกติและการทำงานก็เหน็ดเหนื่อยน้อยกว่า พวกเขาจะพายที่ละหลายชั่วโมงจึงหยุดพักเป็นระยะเพื่อวิดน้ำ

บราวน์, อัลแลน ดี ; ธโนทัย สุขทิศ แปล (2552) “บันทึกฝรั่งเศสสภาพบางกอกรวานิยาย แต่heimเกริมบรรยาย

บุคคลิก ร.4-นินทาวงในแบบเจ็บแสบ” [ออนไลน์] เผยแพร่วันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2563 เข้าถึง

ข้อมูลวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2564 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_39760